

FRILANSER JURNALIST KIM?

Tursunova Dilso‘z Abrorovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan bir davrda faoliyat yuritayotgan frilanser jurnalistlar fenomeni keng yoritilgan. Frilanser jurnalistika – bu ish joyiga, redaksiyaga yoki biror muayyan ommaviy axborot vositasiga bog‘liq bo‘lmagan, erkin ishlaydigan, asosan internet orqali buyurtma asosida material tayyorlovchi jurnalistlarning faoliyatini ifodalaydi. Maqolada frilanser jurnalistning huquqiy maqomi, kasbiy erkinligi, axloqiy va ijtimoiy mas’uliyatlari, shuningdek, zamonaviy axborot bozoridagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, frilanser jurnalistikaning ijobiy va salbiy jihatlari, an’anaviy jurnalistikadan farqlari, bugungi raqamli davrda uning tutgan o‘rni, yosh jurnalistlar uchun imkoniyat va xavflar borasidagi masalalar ham ko‘rib chiqilgan. Mazkur maqola mustaqil ijod qiluvchi jurnalistlarning o‘ziga xos faoliyat yo‘nalishlarini anglash, jurnalistikada erkinlik va mas’uliyat o‘rtasidagi muvozanatni tushunishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: Frilanser jurnalist, erkin jurnalistika, raqamli media, axborot bozori, jurnalist erkinligi, mustaqil jurnalistlar, ommaviy axborot vositalari, ijodiy faoliyat.

Globalashuv, internet tarmog‘ining kengayishi va raqamli texnologiyalarning ommalashuvi zamonaviy jurnalistikaga tubdan yangiliklar olib kirdi. Axborotga bo‘lgan talabning ortishi, ijtimoiy tarmoqlarning ta’siri, shuningdek, an’anaviy OAVga bo‘lgan ishonchning pasayishi jurnalistikaning yangi shakllarini shakllantirdi. Shu o‘zgarishlar natijasida frilanser jurnalistlar degan tushuncha paydo bo‘lib, bugungi kunda ko‘plab davlatlarda, jumladan, O‘zbekistonda ham keng tarqalmoqda. Frilanser jurnalist – bu ma’lum bir

redaksiyaga yoki tashkilotga bog‘lanmagan, mustaqil tarzda faoliyat yurituvchi, asosan o‘z tashabbusi yoki buyurtma asosida maqola, reportaj, intervyu, fotomateriallar tayyorlovchi shaxsdir. Ular ko‘pincha internet platformalari, bloglar, mustaqil OAVlar orqali o‘z ishlarini e‘lon qilishadi. Bunday jurnalistlar erkinlik, ijodiy mustaqillik va moslashuvchanlikka ega bo‘lishsa-da, ular uchun doimiy daromadning yo‘qligi, mehnat sharoitining noaniqligi va qonunchilikdagi bo‘shliqlar muammo tug‘dirishi mumkin. Ayniqsa, ularning jurnalistik etika va axloqiy normalarga amal qilishi, axborotni tekshirish mas‘uliyati ham alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada frilanser jurnalistikaning kelib chiqishi, zamonaviy ijtimoiy axborot muhitidagi roli va ahamiyati, uning afzallik va kamchiliklari, shuningdek, O‘zbekiston sharoitidagi holati tahlil qilinadi. Shu orqali biz frilanser jurnalistikaning ijtimoiy hayotdagi o‘rnini chuqurroq anglashga harakat qilamiz.

Zamonaviy jurnalistikada frilanserlik tushunchasi yangi emas, ammo oxirgi yillarda bu faoliyat turi yanada ommalashdi. Axborot texnologiyalari, internet va mobil qurilmalar imkoniyatlari kengaygani sari, jurnalistlik ham muayyan redaksiyalarga qaram bo‘lmagan, erkin, individual faoliyat yuritish yo‘nalishiga burildi. Frilanser jurnalistlar — bu mustaqil ishlovchi, biror tashkilotga doimiy shtat asosida bog‘lanmagan, erkin ijod qiluvchi jurnalistlardir. Ular bir vaqtning o‘zida bir necha axborot vositalari bilan hamkorlik qilishi, o‘zining blogi yoki ijtimoiy tarmoq sahifasi orqali axborot tarqatishi mumkin.

Frilanser jurnalistlar asosan maqola, reportaj, intervyu, fotoreportaj, video lavhalar tayyorlab, ularni turli internet nashrlariga, bloglar, ijtimoiy tarmoqlarga yoki OAVlarga taklif etadi. Ular o‘z ishini mustaqil ravishda tashkil qiladi: mavzuni tanlash, tadqiqot olib borish, suhbatdoshlar topish, materialni yozish, tahrirlash va nashr etish — bularning barchasi frilanser zimmasida bo‘ladi. Bu jarayon katta mas‘uliyat, yuqori saviyadagi bilim va ko‘nikmalarni talab etadi. Ayniqsa, ma‘lumotning haqqoniyligi va tekshirilganligiga bo‘lgan talab

frilanserlar uchun ham jurnalistikaning umumiy etik me'yorlaridan chetga chiqmaydi.

Frilanser jurnalistikasi an'anaviy jurnalistikaga qaraganda ancha erkin. U ish vaqti, mavzu tanlovi, uslub va vositalar jihatidan mustaqillikka ega. Shu bilan birga, bu erkinlikning narxi ham bor: frilanserlar barqaror ish haqi, ijtimoiy himoya, qonuniy kafolatlardan deyarli mahrumdir. Ular asosan buyurtmachi tomonidan to'lov asosida yollanadi, ammo ko'plab hollarda mehnat shartnomalari tuzilmasligi sababli, ularning mehnati to'liq himoyalangan hisoblanadi. Bu esa ularga nisbatan turli ekspluatatsion holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin.

Shu o'rinda, frilanser jurnalistikaning afzalliklari bilan birga muammoli jihatlarini tahlil qilish muhim. Bir tomondan, frilanserlik erkinlik, ijodiy yondashuv, innovatsion fikrlashga keng imkoniyat yaratadi. Yangi mavzular, dolzarb ijtimoiy muammolarni yoritishda bu model juda samarali bo'lishi mumkin. Ayniqsa, senzura kuchli bo'lgan mamlakatlarda yoki rasmiy OAV muayyan masalalarni yoritishga jur'at etolmaganda, frilanser jurnalistlar orqali muhim axborotlar ommaga yetib boradi.

Boshqa tomondan, frilanser jurnalistlar o'z faoliyatida jurnalistik etika, haqqoniylik va betaraflik mezonlarini doim ham to'liq saqlay olmaydi. Ba'zan tezroq pul topish yoki e'tibor qozonish uchun noto'g'ri ma'lumotlar tarqatish, sarlavhalarni bo'rttirish, shov-shuvli lekin tekshirilmagan faktlar bilan ishlash holatlari ham kuzatiladi. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar orqali jurnalistlik qilishda bunday xavflar yanada ortadi. Shuning uchun ham frilanser jurnalistlar faoliyatini tartibga soluvchi aniq huquqiy asoslar, jurnalistik kasb etikasi va ma'suliyati to'g'risida keng tushunchalar berilishi zarur.

O'zbekistonda ham frilanser jurnalistikasi asta-sekin shakllanib, ijtimoiy axborot maydonida o'z o'rnini egallamoqda. Ko'plab yoshlar ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, YouTube kabi platformalarda mustaqil jurnalistik faoliyat yuritmoqda.

Ular turli dolzarb mavzularda chiqishlar qilmoqda, jamiyatdagi muammolarni yoritmoqda va muhokama maydonini kengaytirmoqda. Ammo bu sohaning rivojlanishi uchun frilanser jurnalistlarni qo‘llab-quvvatlash, ularga qonuniy maqom berish, ijtimoiy himoya va o‘quv-uslubiy yordam ko‘rsatish muhim masalalardan biridir.

Shu bilan birga, oliy ta‘lim muassasalari jurnalistika fakultetlarida frilanserlik bo‘yicha alohida modullarni kiritish, yosh jurnalistlarga bu sohaning o‘ziga xosliklarini o‘rgatish ham muhimdir. Frilanser jurnalistika nafaqat yangi imkoniyatlar eshigini ochadi, balki jurnalistikada shaxsiy brend, obro‘ va erkin fikr yuritishni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Frilanser jurnalistika – bu faqat kasb emas, bu bir turmush tarzi, fikrlash uslubi va axborotga bo‘lgan yondashuvdir. Bu soha rivojlanishida ijtimoiy, huquqiy va axloqiy mezonlarning uyg‘unligi muhim o‘rin tutadi. Zamonaviy axborot jamiyatida frilanser jurnalistlar o‘zbek jurnalistikasining ham faol, ijodiy va mustaqil qatlamini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Zamonaviy raqamli davrda jurnalistika sohasi tubdan o‘zgarishga uchramoqda va bu jarayonda frilanser jurnalistlar alohida o‘rin egallamoqda. Frilanserlik – bu faqat erkin ish yuritish shakli emas, balki jurnalistning o‘z kasbiga, axborotga va jamiyatga bo‘lgan yondashuvini belgilovchi yangi madaniyatdir. Ular rasmiy redaksiyalarga bog‘liq bo‘lmagan holda mustaqil ishlaydi, o‘z mavzularini o‘zi tanlaydi, axborotni uzatishda erkinlikka ega bo‘ladi. Aynan shu mustaqillik frilanser jurnalistikani nafaqat kasbiy faoliyat, balki fuqarolik pozitsiyasini ifodalovchi vositaga aylantirmoqda.

Frilanser jurnalistlar jamiyatdagi muhim ijtimoiy masalalarni erkin yoritishlari, senzura va bosimlardan holi ravishda faoliyat yuritishlari bilan e‘tiborni tortadi. Ularning faoliyati raqamli platformalar, bloglar, ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshadi, bu esa axborot iste‘molchisi bilan bevosita, tezkor va ochiq muloqot qilish imkonini beradi. Biroq bu imkoniyatlar bilan birga,

muayyan xavf va mas'uliyatlar ham mavjud: yolg'on ma'lumot tarqatish, tekshirilmagan faktlarga tayangan holda axborot berish, axloqiy me'yorlarni buzish holatlari ham kuzatilmoqda.

O'zbekiston sharoitida frilanser jurnalistikaning rivojlanishi hanuzgacha tizimli tarzda yo'lga qo'yilmagan bo'lsa-da, bu yo'nalish asta-sekin o'z o'rnini egallab bormoqda. Yoshlar orasida bu sohaga qiziqish ortmoqda, ammo ularning huquqiy himoyasi, kasbiy yo'naltiruvi va axloqiy tayyorgarligi borasida hali ko'plab muammolar mavjud. Shuning uchun ham frilanser jurnalistlarga oid aniq qonuniy-me'yoriy hujjatlar ishlab chiqish, ularning faoliyatini tan olish, qo'llab-quvvatlash va malakasini oshirish zarur.

Kelajakda frilanser jurnalistlar an'anaviy OAV bilan bir qatorda muhim ijtimoiy institutga aylanishi mumkin. Buning uchun ularning faoliyati jamiyat manfaatlariga xizmat qilishi, axborot tarqatishda aniqlik, haqqoniylik va xolislik kabi tamoyillarga tayangan holda olib borilishi kerak. Frilanser jurnalistika jurnalistikaning yangi bosqichi sifatida qaralib, bu sohada ishlovchi mutaxassislar uchun mustahkam axloqiy, huquqiy va kasbiy asoslar yaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov, I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008.
2. Ahmedova, M. Zamonaviy jurnalistika asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2019.
3. Saidov, A.X. O'zbekiston Respublikasida axborot erkinligi va OAV faoliyatining huquqiy asoslari. – T.: Adolat, 2020
4. Xamidov, D. Jurnalistik faoliyatda erkinlik va mas'uliyat. – T.: Akademnashr, 2021.
5. Qodirov, S. Bloggerlik va jurnalistika: yangi tendensiyalar. – Ilmiy maqola, "Yosh jurnalistlar forumi", 2022.

6. Tolipova, M. Raqamli jurnalistika: muammo va yechimlar. – “OAV va jamiyat” ilmiy to‘plami, 2023.
7. <https://www.ifj.org> – International Federation of Journalists rasmiy sayti.
8. <https://www.freelancejournalism.com> – Frilanser jurnalistlar uchun xalqaro platforma.
9. To‘raqulov, B. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining jurnalistikaga ta’siri. – T.: Iqtisodiyot, 2018.
10. O‘zbekiston Respublikasi “Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida”gi Qonuni. – 1997 y., yangilangan tahrir, 2021 y.